

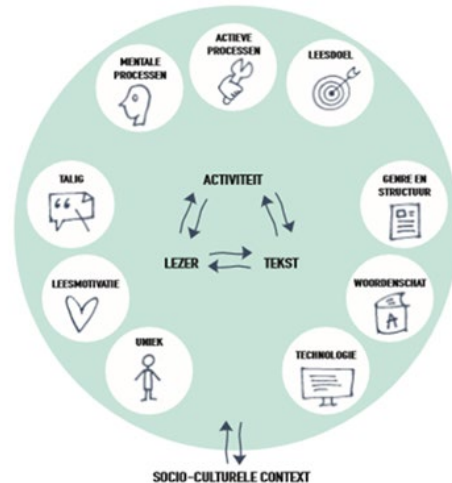
Een schriftelijke boodschap verwerken (T0sn1)

zevenpuntenplan voor de aanpak van begrijpend lezen

INLEIDING

Begrijpend lezen is een erg complexe vaardigheid. Het is een actief mentaal proces waarbij een lezer met zijn specifieke achtergrond in interactie gaat met een concrete tekst en dat alles in een bepaalde context. De kennis en vaardigheden van de lezer, de eisen die de tekst stelt, de (mentale) activiteiten die de lezer onderneemt en de (socio)culturele context waarin het lezen plaatsvindt, beïnvloeden het leesproces en bepalen in welke mate een lezer tot begrip komt. In het rapport '[Sleutels voor effectief begrijpend lezen](#)' (VLOR,2018) tonen verschillende experts dat via deze figuur.

Figuur 1: De complexiteit van het begrijpend-leesproces binnen een omvattend model (gebaseerd op: RAND, Reading Study Group, 2002) *

Dit zevenpuntenplan voor de aanpak van begrijpend lezen en in het bijzonder voor leerlingen die minder goed met begrip kunnen lezen, is weergegeven als een bouwsel dat bestaat uit zeven bouwstenen. Aan dit bouwsel kunnen nog andere bouwstenen toegevoegd worden. Hiermee geven we weer dat het zevenpuntenplan voor de aanpak van lezen met begrip deel uitmaakt van een groter geheel, namelijk het leesbeleid. Dit zevenpuntenplan zoomt specifiek in op één generiek doel: een schriftelijke boodschap verwerken (TOsn1). Dit lijkt eng, maar alle lagen van het leesbeleid zitten wel verworven in deze zeven punten zoals: hoe passen we de effectieve leesdidactiek toe in de klas, welke aandacht is er voor lezen in de kleuterschool, hoe leren alle leerlingen vlot lezen, de leesomgeving en de socio-culturele context, hoe evalueren we de leesvaardigheid van onze leerlingen op een brede en onderbouwde manier, wat doen we met deze resultaten?

Elke bouwsteen van het zevenpuntenplan voor begrijpend lezen kan naast een andere bouwsteen geplaatst worden. Hiermee wordt weergegeven dat het zevenpuntenplan niet stapsgewijs is opgebouwd, de verschillende delen houden allemaal verband met elkaar. Wil je je leerlingen laten ontwikkelen tot lezers met begrip dan levert inzetten op de zeven punten succes op. Niet de volgorde van de zeven punten zijn van belang, wel wat de leraar doet en vooral hoe kwaliteitsvol doet de leraar dat. Dus staat centraal: elke leraar zorgt voor een krachtige leeromgeving met de focus op begrijpend lezen.

1. DE LERAAR HEEFT HOGE VERWACHTINGEN EN STELT DUIDELIJKE DOELEN

De kwaliteit van het leesonderwijs wordt in de eerste plaats bepaald door de leraar. Elk kind heeft nood aan begrip van wat hij leest. Dat complexe proces begeleiden we intensief doorheen de basisschool.

Het stellen van [hoge verwachtingen](#) leidt ertoe dat de leraar zijn aanpak zo effectief mogelijk organiseert om het doel te bereiken met alle leerlingen.

Het leerplan beschrijft als algemene [doel](#) 'een schriftelijke boodschap verwerken' (TOSn1). Het [leesonderwijs](#) is **doelgericht**. De leraar gaat uit van een doorgaande [leerlijn](#): van luisterbegrip naar leesbegrip, van eenvoudige naar steeds complexere boodschappen, van modellen van strategieën naar steeds zelfstandiger inzetten.

De leraar geeft elk arrangement een lees- en lesdoel mee aan de leerlingen, waarop ze feedback krijgen.

Lesdoel voorbeeld > In het thema 'Hoe passen we ons aan het klimaat aan' lees je vandaag over manieren waarop dieren zich aanpassen. Je markeert wat die aanpassingen zijn en waaraan dieren zich aanpassen. We nemen die later op in de klimaatposter die we maken.

Lesdoel voorbeeld > Je leert vandaag hoe je in een tekst aan de hand van een onderzoeksvraag de belangrijkste woorden (sleutelwoorden) kan markeren om een antwoord te formuleren op de vraag.

Hoge verwachtingen en duidelijke doelen leiden tot een doelgerichte aanpak. De leraar vertelt aan de leerlingen wat ze leren. Het is voor de leerlingen duidelijk dat de ene leerling daar een andere aanpak voor nodig heeft dan de andere, dat de ene meer tijd krijgt, dan de andere.

bv. Vandaag leren we dat een tekst opgebouwd is door vraag en antwoord. Elke vraag die de schrijver stelt wordt in de alinea daaronder beantwoord door hem. Je leert eerst het antwoord te markeren in de tekst om het daarna eerst mondeling en dan schriftelijk samen te vatten. Leerlingen die er nood aan hebben, probeer ik te helpen door samen kernwoorden te noteren.

Het stellen van een duidelijk doel, is de basis van de [formatieve evaluatie](#), die het begin vormt van directe feedback en aanknopingspunten geeft voor [differentiatie](#) en voor de onderwijsaanpak in de volgende arrangementen.

Reflectievraag: Hoe expliciteer jij het lees- en lesdoel voor je leerlingen?

Pygmalion-effect

Doorgaans is het zo dat de leerlingen van wie leerkrachten hoge verwachtingen hebben de leerlingen zijn die hoge prestaties laten zien en de leerlingen van wie leerkrachten lage verwachtingen hebben, de leerlingen zijn die laagpresteren.

2. DE SCHOOL ZORGT VOOR EEN KRACHTIGE LEESOMGEVING

Een positief, veilig en rijk leesklimaat geeft leraren en leerlingen goesting om (voor) te lezen. Wie graag leest, zal meer en beter lezen. Hoe zichtbaarder en aantrekkelijker het leesklimaat, hoe meer goesting leerlingen in lezen zullen krijgen.

LEESAANBOD

Voorwaarde om (voor) te lezen, is dat leerlingen kunnen kiezen uit een divers, aantrekkelijk en hedendaags leesaanbod zoals fictie, kranten, strips, poëziebundels, informatieve boeken, digitale prentenboeken, meertalige boeken. Deze boeken zijn zichtbaar en vlot toegankelijk voor de leerlingen in bijvoorbeeld een schoolbib, boekenhoek, klasbib, boekenkast, thematafel. Leerlingen zijn gebaat met [rijke teksten](#).

LEESTIJD

Leerlingen hebben buiten de 'leesles' om manieren nodig om veel en betekenisvol te lezen. Dat kan door o.a. het inrichten van een boekenhoek, vrij lezen, leescircuit, tutorlezen, mandjeslezen, lezen doorheen alle leergebieden, enz. [Kinderen die meer lezen, zijn beter in taal](#).

'Als we willen dat kinderen goed leren lezen, moeten we hen veel laten lezen. Als we willen dat kinderen veel lezen, moeten we hen goed leren lezen'

*Marylyn Jager-Adams,
Amerikaans expert in
geletterdheid*

BEGINNENDE GELETTERDHEID

Schriftelijke communicatie of geschreven taal speelt ook in het dagelijks leven van jonge kinderen een grote rol. Kinderen komen in de eerste plaats **met geschreven taal in aanraking** via boeken. [Herhaald en interactief voorlezen](#) leidt tot **verhaalbegrip** bij jonge kinderen ([TOMn1](#) en [TOSn2](#)). Jonge kinderen ervaren op die wijze de **relatie tussen gesproken en geschreven taal**. Om te kunnen functioneren in deze samenleving vol geschreven communicatie heb je de schriftelijke 'geletterdheid' nodig. Geschreven taal (symbolen, prenten, letters...) nemen dan ook een belangrijke plaats in binnen onze maatschappij. Je komt geschreven taal vrijwel overal tegen. Ook jonge kinderen komen geschreven taal op tal van plaatsen tegen: op reclameborden, in de winkel, op de kaft van een voorleesboek, op de melkbus... Zo ervaren ze en leren ze inzien dat geschreven boodschappen kunnen bewaard worden en weer opgeroepen (TOSn1). Dat kan je versterken door ze zelf **functioneel te laten schrijven (TOSn3) en lezen (TOSn1)**. Op die wijze ontwikkelt het taalbewustzijn van de leerlingen. Ze **beschouwen taal** in al zijn facetten ([TOtn1](#) en [TOtn2](#)). Voor de schriftelijke geletterdheid zijn daarbij drie zaken van belang: het **klankbewustzijn, fonemisch bewustzijn** en de **letterkennis** en de **koppeling** tussen beide (**alfabetisch principe**).

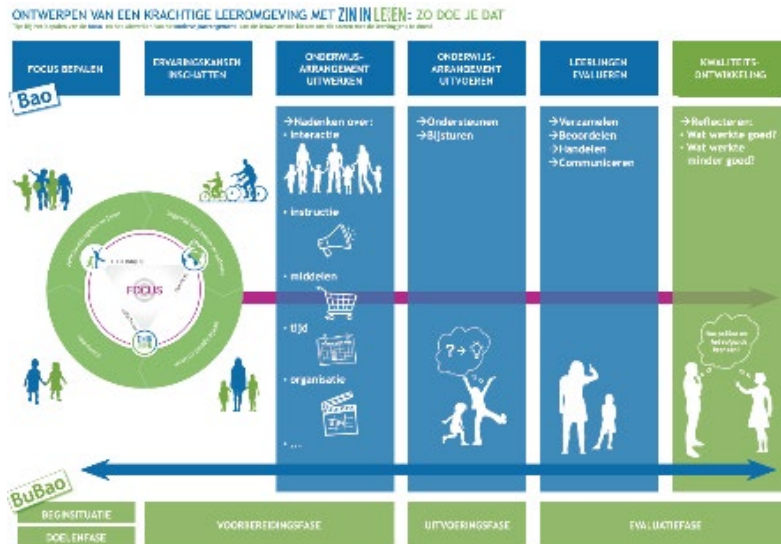
VLOT LEZEN

Vlot lezen heeft als doel dat het leesproces geautomatiseerd wordt zodat er veel meer aandacht naar de tekstinhoud kan gaan. Vlot lezen omvat drie elementen: correct lezen, op tempo lezen en expressief lezen. Dit staat zo omschreven in het doel [TOSn2](#) 'Voldoende vlot kunnen lezen om leeftijdsadequate teksten te begrijpen'. Hoe je erin slaagt om vlotte lezers te hebben, lees je in het '[Tienpuntenplan voor leesvertraging](#)'.

Reflectievraag: Welke keuzes maakt de school om in te zetten op een rijk leesklimaat? Op welke manier is het rijk leesklimaat van jullie school zichtbaar voor leerlingen en hun ouders?

3. ELKE LERAAR ZORGT VOOR EEN KRACHTIGE LEEROMGEVING MET FOCUS OP LEZEN MET BEGRIP

Elke professionele leraar is ervan overtuigd dat elk kind kan leren lezen. De leraar is van cruciaal belang en organiseert zijn leesonderwijs zo efficiënt en effectief mogelijk in [een krachtige leeromgeving](#).

Voor elk lezersprofiel is het van cruciaal belang te werken met authentieke, betekenisvolle, uitdagende teksten en leesopdrachten (**functionaliteit**), waarbij interactie gestimuleerd wordt met de leraar en tussen leerlingen onderling (**interactie**), leesstrategieën expliciet onderwezen en inge oefend worden (**strategie-instructie**). Dat alles binnen een motiverende leesomgeving (**leesmotivatie**) en binnen een gevarieerdheid aan contexten over de leergebieden en over de leerjaren heen (**transfer**)

[Sleutels voor effectieve didactiek begrijpend lezen – VLOR](#)

Leesvaardigheid is het vermogen om geschreven teksten te begrijpen, te gebruiken, erover te reflecteren en zich ermee bezig te houden zodat iemand zijn doel kan bereiken, zijn kennis en capaciteiten kan ontwikkelen en kan participeren in de maatschappij. Naast het decoderen en het letterlijk begrijpen van teksten omvat leesvaardigheid ook het interpreteren van en het reflecteren op teksten en het vermogen om lezen te gebruiken om de persoonlijke doelen in het leven te bereiken (Pisa).

Wat is de essentie van een krachtige leesdidactiek voor het lezen met begrip?

<p>Betekenisvolle en functionele contexten</p>	<p>Functionaliteit doelt op uitdagende, betekenisvolle leesopdrachten, waarbij leerlingen lezen met een concreet doel voor ogen dat aansluit bij hun dagelijkse leven of bij hun interesses. Je leest dus eigenlijk altijd 'om iets te doen', en dat is zelden 'om de vraagjes bij de tekst op te lossen'. Het stellen van vragen is dan ook slechts een middel om tot dieper tekstbegrip te komen, om er dan een conclusie uit te trekken of 'er iets mee te doen'.</p>
<p>Verschillende soorten teksten</p>	<p>Typische voorbeelden zijn: een speluitleg lezen om het spel te spelen, de beschrijving over twee dieren lezen om te beslissen welk dier het gevaarlijkst is, een review lezen omdat je een nieuwe game wilt installeren ... Het leerplan geeft in de leerinhouden weer welke verschillende teksten aan bod komen in het basisonderwijs: instructies, schema's en tabellen, informatie uit tijdschriften en andere media, verhalen, informatieve teksten uit kinderliteratuur, schoolboeken en andere media, brieven, uitnodigingen en reclameteksten.</p>

<p>Kwaliteit van de instructie</p>	<p>Leerlingen worden niet automatisch betere lezers door alleen maar te lezen: de leraar begeleidt de leerlingen voor, tijdens en na het lezen. Bijvoorbeeld door het tekstthema te introduceren, de voorkennis van leerlingen te activeren, in gesprek met hen te treden over de tekst, hen te vragen waar ze bepaalde informatie gevonden hebben, onduidelijke passages te verhelderen, hen te laten stilstaan bij wat de tekst voor hen betekent, hen te laten nadenken over wat ze geleerd hebben uit de tekst.</p> <div data-bbox="702 488 1209 884" style="text-align: center;"> <p>Effectieve groepsinstructie Verantwoordelijkheid leerkracht</p> <p>Verantwoordelijkheid leerling Een succesvol instructiemodel voor alle leerlingen</p> <p><small>Fisher, D., & Frey, N. (2008). Better learning through structured teaching: A framework for the gradual release of responsibility. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.</small></p> </div>
<p>Strategie-instructie</p>	<p>Strategieën zijn middelen die de lezer inzet als het lezen niet vlot verloopt. Volgende leesstrategieën zijn essentieel volgens de VLOR¹: vragen stellen – tekstinhoud visualiseren – verbindingen maken met voorkennis – samenvatten - tekststructuur herkennen – leesdoelen stellen – leesbegrip bewaken en verhelderen. Je vindt ze samengevat op de PRO-site taalonderwijs Nederlands in dit heldere overzicht. Het leerplan zet volgende leerlijn op (TOsn1)</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ De leerkracht doet voor hoe de tekst gelezen kan worden (modeling). ▪ Vervolgens biedt de leerkracht de leerlingen de mogelijkheid om de strategie onder begeleiding toe te passen, in kleine groepjes en/of individueel (op initiatief van en met behulp van de leraar). ▪ Ten slotte gaat de leerkracht na hoe de leerlingen de taken zelfstandig uitvoeren en/of ze de strategieën kunnen toepassen in analoge taken (met hulp van de leraar steeds strategischer inzetten) ▪ De leerlingen krijgen de kans om hun aanpak, strategie te zoeken en te verwoorden (met hulp van de leraar steeds strategischer inzetten).
<p>De rijkdom van vragen</p>	<p>Vragen zijn een middel om de tekst beter te begrijpen, geen doel op zich. Om de verschillende lagen van een tekst te doorgronden zijn ze gebaseerd op verschillende verwerkingsniveaus, zoals aangegeven in de leerinhouden van TOsn1.</p>

¹ <https://www.vlor.be/publicaties/praktijkgericht-onderzoek/sleutels-voor-effectief-begrijpend-lezen>

	<p>Een schriftelijke boodschap verwerken</p> <hr/> <p>Informatie herkennen en selecteren (in instructies, schema's, tabellen en informatieve teksten uit tijdschriften en andere media)</p> <p>Informatie ordenen, verbinden of samenvatten (uit verhalen en informatieve teksten uit kinderliteratuur, schoolboeken en andere media)</p> <p>Informatie beoordelen (uit verhalen, brieven, uitnodigingen en reclameteksten uit verschillende media)</p> <p>Herkennen en selecteren: vragen waarbij het antwoord rechtstreeks terug te vinden is in de tekst, vaak op één plaats.</p> <p>Ordenen, verbinden, samenvatten: je moet goed nadenken, want het antwoord staat op verschillende plaatsen. Je moet goed nadenken, want het antwoord staat er niet duidelijk. Je moet meerdere zaken samennemen of ordenen om tot een goed antwoord te komen. Het kan ook zijn dat je twee of meerdere teksten met elkaar moet verbinden.</p> <p>Beoordelen: je vindt het antwoord NIET in de tekst. Je geeft je eigen mening, je eigen idee, beoordeling. Je verbindt wat je leest met zaken buiten de tekst.</p>
<p>Interactie en discussie</p>	<p>Vragen zijn een belangrijke sleutel om teksten te begrijpen. Omdat ze slecht een middel zijn, maakt het minder uit of ze mondeling of schriftelijk gesteld worden. In die zin is praten over teksten, aan de hand van authentieke vragen, eveneens een middel tot beter tekstbegrip. Voer rijke gesprekken met hen over de teksten die ze lezen. Met schriftelijke opdrachten oefen je wel de formuleervaardigheid.</p> <p>Leerlingen worden niet automatisch betere lezers door alleen maar te lezen: de leraar begeleidt de leerlingen voor, tijdens en na het lezen. Bijvoorbeeld door het tekstthema te introduceren, de voorkennis van leerlingen te activeren, in gesprek met hen te treden over de tekst, hen te vragen waar ze bepaalde informatie gevonden hebben, onduidelijke passages te verhelderen, hen te laten stilstaan bij wat de tekst voor hen betekent, hen te laten nadenken over wat ze geleerd hebben uit de tekst ... Ook interactie tussen de leerlingen onderling is heel belangrijk. Het is ten eerste een manier om leerlingen actief met de informatie uit de tekst aan de slag te laten gaan en ten tweede kunnen leerlingen elkaar ondersteunen om tot tekstbegrip te komen. Samenwerkend leren, via bv. interactieve werkvormen en/of met rollen (SErv4) ondersteunen die interactie.</p>
<p>Investeren in kennis van de wereld</p>	<p>Als je veel weet over een onderwerp, kan je ook gemakkelijker een tekst lezen. En andersom kan lezen dan weer je kennis uitbreiden. Je hebt dus veel kennis nodig, maar je kennis breidt ook uit. Lezen is dus bijzonder belangrijk in het netwerk van kennis dat we opbouwen. Daarom zou lezen zich niet mogen beperken tot de lessen Nederlands, maar verweven zitten in alle leergebieden. Ook interactief en herhaald voorlezen biedt enorme kansen. Omdat niet alle leerlingen dezelfde voorkennis hebben is het belangrijk lezen thematisch in te kleden en/of contexten en moeilijke woorden te verduidelijken voor het lezen om zo de voorkennis op te halen en uit te breiden. Tijdens het lezen kan je die kennis oproepen door het stellen van vragen, leerlingen zelf vragen te laten stellen, te vragen wat ze al weten,</p>

	<p>geleerd hebben en nog willen weten, leerlingen te laten samenvatten en erover te laten praten en schrijven.</p> <p>Daarom is het aangewezen om leerlingen langdurig te laten lezen rond één bepaald thema. Dat kan door lezen te integreren binnen andere ontwikkelvelden en van daaruit te werken aan de benodigde achtergrondkennis m.b.t. het onderwerp. Dat heet thematisch lezen.</p>
<p>Werken aan een rijke woordenschat</p>	<p><u>Woordenschatontwikkeling</u> komt grotendeels tot stand door het onderdompelen van leerlingen in rijke taal. Deze onderdompeling vindt plaats door voorlezen, zelf lezen van boeken en mondelinge interactie met volwassenen. Deze impliciete vorm van woordenschatonderwijs is daarom ook voor het tot stand komen van leesbegrip het meest belangrijk.</p> <p>Het leren van woordbetekenissen door te lezen zal waarschijnlijk niet leiden tot een volledig begrip van nieuwe woorden, maar leerlingen kunnen meestal voldoende oppikken van de woordbetekenis om een idee te krijgen van waar een tekst over gaat en om te voorkomen dat een onbekend woord in de tekst het lezen verstoort. Er zijn verschillende dingen die een leerkracht kan doen om leerlingen hierbij te ondersteunen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ voordoen (modelen) wat je kan doen wanneer je een onbekend woord tegenkomt; ○ leerlingen leren meerdere, flexibele strategieën te gebruiken om de betekenis van een woord te achterhalen. <p>Expliciet woordenschatonderwijs kan effectief zijn wanneer (in combinatie):</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ de uitleg gericht is op de kernwoorden uit de tekst; ○ de nieuw te leren woorden actief verwerkt worden door de leerlingen. Dit kan bijvoorbeeld door: het bediscussiëren van woorden, het maken van visuele schema's van de tekst, de leerlingen met elkaar te laten praten over de inhoud van de tekst, het zelf produceren van tekst met gebruikmaking van de kernwoorden.
<p>Lezen en schrijven integreren</p>	<p>Schrijven en lezen horen bij elkaar. Er zijn meer effectieve vormen van schrijven na het lezen dan het beantwoorden van vragen: bv. aantekeningen maken, samenvatten, teksten herschrijven of doorschrijven, schrijven in reactie op een tekst, maken van of andere graphic organizers. Geef leerlingen daarom tijdens lezen samenvattingstaken, laat ze zinnen formuleren en tekstjes schrijven, een persoonlijke reactie formuleren enz. Trouwens, ook goed leren schrijven heeft een positief effect op je leesbegrip.</p>

De begrijpend leesformule

$$BL = TL \times LM \times TV \times VK \times WK \times LS$$

Begrijpend lezen = technische leesvaardigheid x leesmotivatie x taalvaardigheid x voorkennis x woordkennis x leesstrategieën.

Vernooij & Cisp, 2015

Reflectievraag: op welke manier zorg jij voor een krachtige leeromgeving met focus op lezen met begrip? Welke strategieën leer je aan? Hoe rijk zijn de teksten? Hoe zorg je voor mondelinge en schriftelijke opdrachten en interactie? Hoe bouw je aan de achtergrondkennis? Hoe ga je om met belangrijke, moeilijke woorden in de tekst?

Fase 1. Voor het lezen

<ul style="list-style-type: none"> Ik zorg voor een uitdagende, betekenisvolle tekst en een helder leesdoel. Of ... de leerlingen kiezen een passende tekst voor hun doel. 	Functionaliteit Motivatie Transfer
<ul style="list-style-type: none"> Ik introduceer de tekst bij de leerlingen (titel + onderwerp). Ik vertel de leerlingen wat ze na deze les kennen en kunnen. De leerlingen weten wat het lees- en lesdoel is. 	Functionaliteit
<ul style="list-style-type: none"> Ik besteed voor het feitelijke lezen van de tekst aandacht aan de kenmerken van de tekst, zoals titel, illustraties, kopjes en opvallende woorden. Daarmee help ik de leerlingen zich te oriënteren op de tekststructuur. 	Strategie-instructie
<ul style="list-style-type: none"> Ik laat de leerlingen (aan de hand van een coöperatieve werkvorm) inventariseren wat ze zelf al van het onderwerp weten. Hierdoor activeer ik de voorkennis. Ik bied aanvullende informatie aan als de leerlingen te weinig van het onderwerp weten om de tekst te kunnen begrijpen. Ik laat de leerlingen vragen en verwachtingen uiten of formuleren. 	Interactie Strategie-instructie

Fase 2. Tijdens het (herhaald) lezen

<ul style="list-style-type: none"> Ik lees een deel van de tekst hardop voor en laat hardop denkend horen wat ik doe om de tekst te begrijpen en hoe ik verbindingen leg tussen tekstgedeelten. 	Strategie-instructie Interactie
<ul style="list-style-type: none"> Ik geef een lees- en schrijfoopdracht bij een tekstfragment dat de leerlingen gaan lezen. Deze opdracht zet aan tot gericht lezen en denken over de tekst. Ik bespreek dit kort na met leerlingen en geef daarmee feedback op de wijze waarop ze de tekst hebben gelezen. 	Functionaliteit Interactie
<ul style="list-style-type: none"> Ik vraag de leerlingen te lezen 'met de pen in de hand' en al lezend aantekeningen te maken die passen bij het doel van deze les. Ze doen dit samen met een andere leerling of individueel. Ik bespreek hun aanpak achteraf. 	Interactie Strategie-instructie
<ul style="list-style-type: none"> Ik geef een verwerkingsopdracht die aansluit bij het doel. 	Functionaliteit Transfer
<ul style="list-style-type: none"> Ik loop rond, sta regelmatig stil bij een groepje leerlingen, monitor de werkwijze, geef feedback op hun werkwijze en stuur indien nodig bij door 'kritische' vragen aan de leerlingen te stellen. Hiermee laat ik leerlingen ervaren dat ze goed bezig zijn en motiveer ik hen. 	Interactie Motivatie

Fase 3. Na het lezen

<ul style="list-style-type: none"> Ik kom terug op het doel van de les en de verwerkingsactiviteit en de aanpak. 	Interactie Strategie-instructie
<ul style="list-style-type: none"> Ik zet de leerlingen aan tot reflectie op de verworven kennis en hun aanpak door hen aan elkaar te laten vertellen wat ze te weten zijn gekomen. Ik stimuleer hen om verder te lezen over het onderwerp. 	Interactie Strategie-instructie Transfer

² Bron: Beter Begrijpend Lezen - Instrumenten voor het optimaliseren van het onderwijs in begrijpend lezen en lessen waarin wordt gelezen. (2012) Ballering e.a. CPS Onderwijsontwikkeling en advies – Amersfoort.

³ Bron: Sleutels voor effectief begrijpend lezen – Inspiratie voor een eigentijdse didactiek in het basisonderwijs. (2018) Vlaamse Onderwijsraad. Je vindt ook een uitgebreide [kijkwijzer](#) op de pro-site taalonderwijs Nederlands.

4. ELKE LERAAR DIFFERENTIEERT TIJDENS ELK ONDERWIJSARRANGEMENT

Elke leraar zorgt voor een [krachtige leeromgeving](#) met focus op lezen met begrip. De ontwikkeling van elke leerling is echter uniek en verloopt grillig. Door [positief en planmatig om te gaan met deze verschillen](#), streeft de leraar naar maximale leerwinst van alle leerlingen. De leraar kan [differentiëren](#) op het vlak van focus, ervaringskansen, uitwerking en uitvoering en op het vlak van de evaluatie.

We kunnen deze [twee manieren van differentiëren](#) onderscheiden:

- divergente differentiatie: je gaat uit van doelen per leerling of een groepje leerlingen op hun niveau
- convergente differentiatie: je streeft naar het behalen van dezelfde minimumdoelen voor alle leerlingen

Wanneer het gaat om een belangrijke basisvaardigheid zoals lezen, moet het uitgangspunt altijd zijn dat je dit iedereen goed wilt leren door het streven naar minimumdoelen voor alle leerlingen. We weten uit onderzoek dat inzetten op **preventie** van leesproblemen, faalervaringen en demotivatie effectiever is dan remediëren. Daarom gaan we in de eerste plaats uit van maximale ondersteuning (convergente differentiatie) om alle leerlingen tot een beter begrip te brengen van de tekst. Hieronder vind je de 5 ondersteuningsgebieden die je terugvindt in de ondersteuning van het begrijpend lezen van leerlingen.⁴

De hoeveelheid instructietijd is bepalender voor de vooruitgang dan de hoeveelheid verwerkingstijd

(Braams & Bosman, 2000)

<p>HANDELEN</p> <p>LEERLINGEN EVALUEREN</p> <p>→ Verzamelen → Beoordelen → Handelen → Communiceren</p> 	<ol style="list-style-type: none">1. Ondersteuning op het gebied van leestechiek (vlot lezen)<ol style="list-style-type: none">a. Bewust werken aan de verbetering van de leestechiekb. Voorlezen van de tekst of delen ervanc. Preteaching door vooraf zelf de tekst te lezen of voorgelezen te krijgend. Een gemakkelijker tekste. Een leesmaatje bij de zelfstandige verwerking van de tekst2. Ondersteuning op het gebied van taal/woordenschat<ol style="list-style-type: none">a. Moeilijke, centrale begrippen uit de tekst vooraf uitleggenb. Moeilijke woorden uit de tekst (met uitleg of beeld) tonenc. Vooraf onbekende woorden laten opzoeken en de betekenis ervan laten geven3. Ondersteuning op het gebied van kennis van de wereld/kennis van het onderwerp van de tekst<ol style="list-style-type: none">a. Vooraf zien van een filmpje over het onderwerp van de tekstb. Andere motiverende vormen van kennisoverdracht4. Ondersteuning op het gebied van het toepassen van leesstrategieën en het gebruik van metacognitieve vaardigheden<ol style="list-style-type: none">a. Modellen van leesstrategieënb. Samen met de leerlingen afwisselend hardop denkend de tekst lezenc. Leerlingen aanzetten (door goede vragen en interactie) tot nadenken over de tekstd. Relaties ontdekken en verbanden leggen binnen de tekst
---	--

⁴ Hoe je effectiever aansluit bij de onderwijsbehoeften van je leerlingen. (MeerTaal, 2016, Piers van der Sluis)

	<ul style="list-style-type: none"> e. Conclusies trekken, informatie afleiden uit een tekst die er niet expliciet in staat en verbanden leggen met eigen voorkennis of tussen onderdelen van de tekst f. Leerlingen bewust maken van kennis die ze opdoen uit de tekst g. Leerlingen zichzelf leesvragen laten stellen bij de tekst h. De tekst in schema's visualiseren <p>5. Leerlingen met motivatie- en/of concentratieproblemen of niet nader genoemde problemen, kunnen baat hebben bij:</p> <ul style="list-style-type: none"> a. ondersteuning door de leraar b. motiverende teksten c. betekenisvolle opdrachten.
--	--

In sommige gevallen is het aangewezen om te werken met verschillende teksten voor de verschillende leerlingen. Dat kan op verschillende wijzen:

- lezen van verschillende teksten binnen eenzelfde thema waarbij leerlingen teksten krijgen van een verschillend leesniveau, begripsniveau, lengte ... en nadien de informatie parallel-complementair uitwisselen.
- lezen van dezelfde teksten maar met een aangepast leesniveau (gevaar schuilt erin dat de originele teksten vereenvoudigd zijn, maar daarom niet steeds gemakkelijker om te lezen met begrip). Het is echter een optie indien alle bovenstaande ondersteuningsvormen zijn uitgeput.
- lezen van teksten naar keuze omtrent een bepaald thema of onderwerp.
- ...

Zwakke lezers hebben nood aan meer leestijd en meer instructie. Dat kan door ondersteund en herhaald lezen, eventueel met ondersteuning van een zorgleraar. Dat gebeurt best in een één-één-relatie of in kleine groep. Daarvoor gebruik je de teksten die ook in de klas aan bod komen. In die intensieve ondersteuning gelden dezelfde aandachtspunten voor begrijpend lezen:

- Behandel in het kort (pre-teaching) de belangrijkste woorden, onderwerp en de hoofdgedachte van de tekst.
- Stel vragen over en modelleer hoe je verbanden legt in een tekst binnen zinnen, tussen zinnen en in alinea's: oorzaak-gevolg, hoe, probleemoplossing, chronologie, aandacht voor verwijzwoorden.
- Ondersteun en modelleer in het toepassen van leesstrategieën bij problemen tijdens het lezen.
- Geef expliciete feedback.
- Model hoe je bepaalde opdrachten en taken aanpakt.
- Zorg voor herhaald lezen van dezelfde teksten (bv. via principe van close reading).

Reflectievraag: hoe differentieer jij voor de leerlingen tijdens de leesles? Op welke manier werk jij preventief aan leesproblemen?

5. ELKE LERAAR EVALUEERT PERMANENT, GEBRUIKT ALLE EVALUATIEGEGEVENS OM FEEDBACK TE GEVEN AAN DE LEERLING EN OM HET ONDERWIJSAANBOD BIJ TE STUREN

Elke leraar evalueert permanent en gebruikt [alle evaluatiegegevens](#) om feedback te geven aan de leerling en om het onderwijsaanbod bij te sturen. Dat maakt dat leraren de vorderingen **formatief opvolgen**. Dat kan via methodetoetsen, een leerlingvolgsysteem, observatie, kijkwijzers...

Methodetoetsen geven vaak, kort op de bal, zicht op in welke mate de leerling zelfstandig vragen kan beantwoorden bij een gelezen tekst. Dat is echter maar één aspect van lezen, vragen zijn een middel, en vraagt van de leerlingen tegelijkertijd een hoge mate van formuleervaardigheid van schriftelijke antwoorden ([TOSn3](#)).

Daarom een pleidooi voor 'veelvuldige' formatieve evaluatie met als doel het onderwijsaanbod meteen aan te passen aan de onderwijsbehoeften volgens een haalbaar differentiatiemodel. Daarvoor gebruik je elke les één van de mogelijke [formatieve evaluatietechnieken](#).

Uiteraard kan de leraar ook door **observatie** ([running record](#)) veel zaken te weten komen tijdens leesarrangementen. In observatie let de leraar op vlot lezen, maar uiteraard ook op leesbegrip. Dat kan door een leesgesprek:

- Begrijpt de leerling wat hij leest? (grote lijnen/details)
- Kan de leerling een stukje samenvatten van wat hij net gelezen heeft?

Het proces van leerlingen in kaart brengen tijdens het lezen is complex (zie inleiding). Om er een beetje vat op te krijgen, kan je nagaan in welke mate ze de tekst strategisch aanpakken. Daarvoor kan je een [gesprek opzetten over de gebruikte leesstrategieën](#) of oudere leerlingen zelf laten [nadenken over de gebruikte leesstrategieën](#).

Motivatie en betrokkenheid kan je dan weer observeren en bespreken of eventueel bevragen via een [leesmotivatielijst](#) bijvoorbeeld.

In het schooljaar 2024-2025 komt er in Vlaanderen ook een nieuw en betalend leerlingvolgsysteem op de markt voor begrijpend lezen. **Sleutel 6** zal leraren hulp bieden om methode-onafhankelijk de leesvorderingen in kaart te brengen. Ook nu bestaan er al hier en daar leerlingevolgsystemen, zoals bv DIA-taal.

In functie van de kwaliteitsontwikkeling op school kan je dat momenteel ook door [gestandaardiseerde en gevalideerde proeven](#). Vanaf 2024 volgen daarvoor ook de centrale toetsen van de overheid.

Om leesprestaties, leesmotivatie en leesbeleid op te volgen op leerling-, klas-, school- en Vlaams niveau is er nood aan een breed instrumentarium (Vlor, 2018a; 2018b; 2018c). Zo'n breed instrumentarium zet best in op het monitoren van zowel prestaties als vorderingen van leerlingen en het in kaart brengen van zowel product als proces. De informatie die daaruit komt vormt waardevolle feedback voor de leerling, maar biedt ook informatie aan de leraar om het eigen leesonderwijs te optimaliseren.

[Begrijpend leesonderwijs in de basisscholen kwaliteitsvol? Onderwijsinspectie](#)

Reflectievraag: wat doe jij met de evaluaties van begrijpend lezen in functie van differentiatie?

6. HET SCHOOLTEAM ZORGT VOOR TRANSFER IN ALLE LEERGEBIEDEN EN MAAKT GEBRUIKT VAN DOORDACHTTE METHODIEKEN

Leesmotivatie en leesvaardigheid beïnvloeden elkaar. Dat lukt niet met lessen die louter draaien om het oefenen van leesstrategieën en waarin het niet uitmaakt of teksten nou gaan over paarden, planeten of piramides. Je moet leerlingen juist laten ervaren dat boeken en teksten hun iets te bieden hebben. Dat kan door lezen te integreren binnen thema's (thematisch lezen), bv. vanuit oriëntatie op de wereld. Vijf belangrijke uitgangspunten daarbij:

1. Zorg voor relevant leesmateriaal.
2. Bied keuzevrijheid.
3. Bied succeservaringen door eigen gekozen doelen.
4. Bied kans tot interactie.
5. Werk met thema's of betekenisvolle eenheden.

Bovendien werken leerlingen op deze wijze geïntegreerd aan kennis, attitudes, vaardigheden en inzichten in enerzijds alle ontwikkelthema's van Nederlands, maar bovendien aan de kennis van de wereld doorheen andere ontwikkelvelden.

Aan het werk!

Leerlingen die leestaken vermijden omdat ze hier moeite mee hebben, komen gemakkelijk terecht in een negatieve spiraal. De inzet vanuit het onderwijs zou erop moeten worden gericht die spiraal weer in de positieve richting te krijgen en leerlingen te motiveren en te ondersteunen bij het uitvoeren van functionele leestaken. Genoemd is het belang van een stimulerend klimaat en van betekenisvolle, behoeftescheppende leestaken, afgestemd op het niveau en de interesse van leerlingen.

[Adviezen ter verbetering van de functionele leesvaardigheid – Nederlandse Taalunie](#)

De Vlaamse Onderwijsraad (VLOR) beschrijft in zijn inspiratiegids voor het basisonderwijs⁵ vanaf p.35 enkele mogelijke didactische aanpakken. Ze bevatten één of meerdere van bovenstaande uitgangspunten. CORI bevat ze alle vijf.

Close reading⁶

Bij de aanpak *close reading* staat doorgaans één tekst centraal. Bij die tekst worden **drie hoofdvragen** gesteld (Fischer en Frey, 2015; Shanahan, 2012): Wat 'vertelt' de tekst? Hoe zit de tekst in elkaar? Wat 'zegt' de tekst?

Collaborative Strategic Reading (CSR)⁷

Leerlingen leren leesstrategieën toepassen om een leestaak aan te pakken en hun begrip van teksten te monitoren. Ze moeten samenwerken om de opdracht tot een goed einde te brengen. Bij CSR staat de toepassing van **leesstrategieën** centraal tijdens verschillende fasen in het leesproces: voorkennis activeren en voorspellen, begrip monitoren, de kern begrijpen, samenvatten en reflecteren. De leerlingen vormen **groepjes**, meestal van vier, waarbij **iedere leerling een specifieke rol (rolwisselend leren)** krijgt bij het toepassen van de strategieën.

⁵ Sleutels voor effectief begrip lezen: <https://www.vlor.be/publicaties/praktijkgericht-onderzoek/sleutels-voor-effectief-begrip-lezen>

⁶ <http://verenigingvantaalspecialisten.nl/wp-content/uploads/2018/03/Workshop-close-reading-VvT.pdf>

⁷ <http://www.readingrockets.org/article/using-collaborative-strategic-reading>

Concept Oriented Reading Instruction (CORI)

Bij deze aanpak worden teksten over wetenschappelijke thema's ingezet om op een functionele manier aan begrijpend lezen en leesstrategieën te werken. Leerlingen mogen bij de CORI-aanpak⁸ zelf vragen stellen over het thema waarna ze (samen met leerlingen) op zoek gaan naar antwoorden op hun eigen leervragen. Dit stimuleert de motivatie en betrokkenheid van leerlingen waardoor ze gemotiveerd lezen om te leren. Deze thematische benadering, die duurzaam leren stimuleert, sluit daarmee aan bij initiatief en verantwoordelijkheid.

Bij *CORI* wordt gedurende ongeveer zes weken rond één (wetenschappelijk) thema gewerkt. Binnen dat thema krijgen de leerlingen de mogelijkheid om zelf een onderwerp te kiezen. Voor de start van de lessenreeks formuleren de leerlingen zelf een aantal leervragen waarop ze graag een antwoord willen krijgen. Indien mogelijk worden leervragen samengevoegd zodat leerlingen in groepjes kunnen werken. Alle leeslessen worden aangepast aan het thema, waarbij het uitgangspunt is dat leerlingen zelf hun teksten mogen kiezen omdat ze de tekst(en) nodig hebben om hun leervragen te kunnen beantwoorden. Gedurende zes weken werken de leerlingen drie keer per week negentig minuten per dag aan het behalen van hun eigen gekozen doelen. Andere leergebieden, zoals wereldoriëntatie, taal en technisch lezen, worden zoveel mogelijk geïntegreerd binnen het thema. Het thema wordt afgesloten met een gezamenlijk presentatiemoment waarbij de leerlingen hun resultaten aan elkaar voorstellen en bespreken.

Denk! Werk aan groei in begrip

*DENK!*⁹ vertrekt vanuit thema's en koppelt zo begrijpend lezen aan de inhoud van andere vakken. Binnen elk thema lezen leerlingen minstens twee boeken, zowel fictie als non-fictie. Ook worden er gezamenlijk (uitdagende) teksten gelezen over het thema. Voorafgaand aan het lezen, wordt er voorkennis aangereikt door de leraar d.m.v. filmpjes of een presentatie. Op die manier wordt de kennisbasis van alle kinderen versterkt, komen woorden die met het thema te maken hebben op allerlei manieren terug en wordt het begrip vergroot.

Reflectievraag: op welke wijze maak jij gebruik van lezen met begrip in andere leergebieden? Hoe ondersteun je dat vanuit een krachtige leeromgeving met focus op lezen met begrip?

⁸ https://www.onderwijsmaakjesamen.nl/bijlagen/artikel_leereenheid.pdf

⁹ Houtveen, DENK! Werk aan groei in begrip. *Onderbouwing, beschrijving en exploratie van de werkzaamheid van het begrijpend leesprogramma voor het basisonderwijs DENK!*, Hogeschool Utrecht, 2018)
[file:///C:/Users/bart.masquillier/Downloads/file_aa9f5753-b356-4273-b279-650f5d5125ac_Houtveenred_2018%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/bart.masquillier/Downloads/file_aa9f5753-b356-4273-b279-650f5d5125ac_Houtveenred_2018%20(1).pdf)

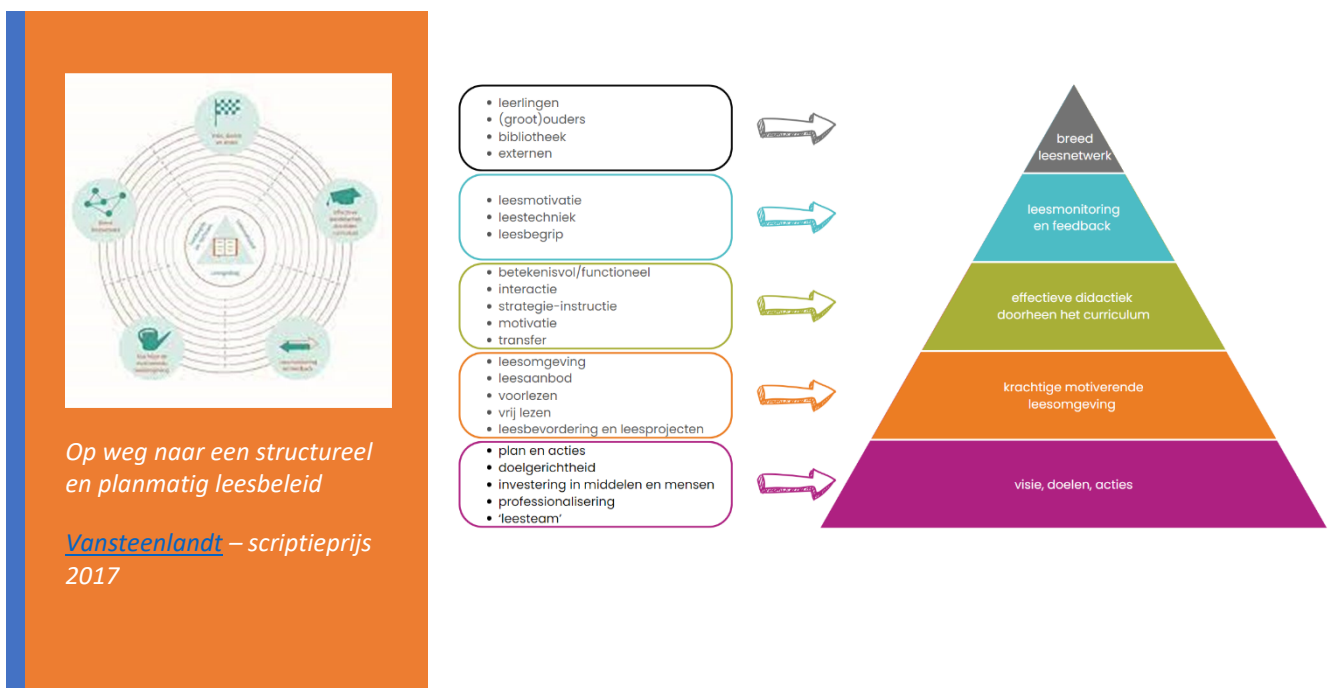
7. DE SCHOOL VOERT EEN DOORDACHT TALEN-LEESBELEID

Een leesbeleid is een specifieke invulling van een [talensbeleid](#): de belangrijkste doelstelling ervan is de leesvaardigheid van leerlingen verbeteren.

We hebben de verschillende aspecten van het leesbeleid geordend. Ook al zijn de verschillende rubrieken vaak in elkaar verweven. Op basis daarvan werkt de school aan een leesbeleid. Je leest er meer over in '[Leesbeleid op je school](#)'.

Je kan je eigen leesbeleid in kaart brengen met de [leesscan](#). De leesscan is een lijst van een vijftigtal vragen die je helpt om op een snelle en eenvoudige manier zicht te krijgen op de sterktes en uitdagingen voor het leesonderwijs op jouw school. Het resultaat wordt meteen gevisualiseerd. Op basis van je leesscan kun je doelen en acties bepalen om je leesonderwijs te versterken. Je kunt de leesscan op een later tijdstip opnieuw uitvoeren om de evolutie van je leesbeleidsplan in kaart te brengen.

Begrijpend lezen past in de eerste plaats binnen **leesonderwijs en effectieve didactiek**. De school zet intentioneel in op effectief leesonderwijs. Effectief leesonderwijs is gebaseerd op de principes van de [krachtige taalleeromgeving](#) en bevat volgende [sleutels](#): betekenisvol en functioneel - interactie - strategie-instructie – leesmotivatie – transfer. Leraren gaan daarbij maximaal uit van een gedifferentieerd aanbod. Lezen vanuit interesse van leerlingen en in thematische samenhang met andere ontwikkelvelden is essentieel.

Reflectievraag: in welke mate is jullie leesbeleid alomvattend en effectief?